הגה"ה שמעתי דודאי המלאכים באו בפסח כדפי' רש"י בחומש אבל אותו למועד אשוב אליך שאמר לו הקב"ה היה בתשרי ומאותו למועד דריש הכא דבסוכות הוה קאי וקאמר ליה למועד שאמר זה אשוב והיינו בפסח אבל המלאכים הם סרטו שריטה בכותל בפסח וא"ת א"כ מאי פריך הכא א"כ כי מדלית ימי טומאה בצרי להו והא לא אשכחן שפרסה נדה בסוכות אלא בפסח שעבר כשבאו המלאכים שהרי לא הביאה העוגות כדפירש רש"י וי"ל אין הכי נמי (ב) דאחר סוכות שאמר לו הקב"ה למועד אשוב היתה נדה מדכתיב ותצחק שרה בקרבה וגו' פי' אפשר אחר שזקנתי יחזור לי עדן וסת לדם נדות מכלל שאין אשה יכולה להתעבר אא"כ יחזור לה עדן וסת וכשאמר לו הקב"ה היפלא מה' דבר (בראשית יח) והתרעם עליה על שצחקה עדיין לא היה לה עדן וסת וכשנתעברה נתפשטו הקמטים ונתעדן הבשר וחזר לה וסת וא"ת מביאת המלאכים הרי חזר לה וראיה מן העוגות כדפרש"י ליתא דודאי מה שפרסה נדה אז לא היה אלא אקראי בעלמא ולא חזר לה וסת גמור עד שאמר לו הקב"ה למועד וראיה שלא היה אלא אקראי שהרי אחר שאכלו המלאכים כתיב חדל להיות לשרה אורח כנשים הלכך (כי) פריך כי מדלי מר וכו'. עכל"ה:

עדות ביהוסף שמו בצאתו וגו' בר"ה בטלה עבודה מאבותינו במצרי' כתיב הכא [1] והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים וכתיב התם [2] הסירותי מסבל שכמו בניסן נגאלו כדאיתא בתשרי עתידין ליגאל אתיא שופר שופר כתיב הכא [3] תקעו בחדש שופר וכתיב התם [4] ביום ההוא יתקע בשופר גדול ר' יהושע אומר בניסן נגאלו בניסן עתידין ליגאל מנלן אמר קרא [5] ליל שמורים ליל המשומר ובא מששת ימי בראשית ואידך (א) לילה המשומר ובא מן המזיקין ואזדו לטעמייהו דתניא (ב) [6] בשנת שש מאות שנה לחיי נח בחדש השני בשבעה עשר יום לחדש רבי יהושע אומר אותו היום י"ז באייר היה יום שמזל כימה שוקע ביום ומעינות מתמעטין ומתוך ששינו מעשיהן שינה הקב"ה עליהם מעשה בראשית והעלה מזל כימה ביום ונטל שני כוכבים מכימה והביא מבול לעולם ר' אליעזר אומר אותו היום י"ז במרחשון היה יום שמזל כימה עולה ביום ומעינות מתגברים ומתוך

לילה המשומר ובא מן המזיקין. ורבי יהושע תרתי שמעת מינה דכולהו מודו דמשומר מן המזיקין כדמוכח בערבי פסחים (פסחים דף קט:) דתקון ד' כוסות ולא חייש אזוגות: **יום שמזל כימה שוקע ביום.** גרסינן במילתיה דרבי אליעזר גבי י"ז במרחשון [ו] ושינה הקב"ה עליהן מעשה בראשית והעלה כימה ביום ובמילתיה דרבי יהושע גבי י"ז באייר גרס יום שמזל כימה עולה [ז] ובקונטרס גריס איפכא ואין הסדר כן דבניסן טלה עולה בתחלת היום ושוהה שתי שעות עם חלק אחד ו) משלשים בשעה אחריו שור שתי שעות [ח] שכן דרך כל מזל שוהה שתי שעות כדמשמע בפרק המקבל (ב"מ דף קו: ושם) דקא אמרינן עד אימת עד דאתו אריסי מדברא וקיימא כימה להדי רישייהו ויש שש מזלות אחרות כנגדן מע"ק גד"ד די"ב מזלות יש שקבועין בגלגל ששה למטה ששה למעלה והגלגל סובב וכשמתחיל האחד לעלות מתחיל שכנגדו לשקוע וכל חדש ניסן טלה עולה לאור הבקר או מראשו או מזנבו [ט] ומאזנים שוקע כנגדו ושור שאחר טלה משמש באייר וכל ימי אייר עולה בתחלת היום ועקרב שוקע כנגדו וכן הולך סדר כולם דכל אחד משמש חדש ואמר בפרק הרואה (ברכות דף נח:) דכימה זנב טלה וכיון דשור מתחיל לעלות באייר בתחלת היום מכלל דכבר טלה עולה כולו עד כימה הבא בזנבו [י] ובמרחשון עקרב עולה מתחלת היום מתחיל שור שכנגדו לשקוע ונמצא שכבר שקע טלה כולו עם הבא בזנבו ולפי זה הסדר קיימי כימה ארישייהו דפרק המקבל (ב"מ דף קו:) היינו שבט [יא] ולא כמו שפי' שם בקונטרס דהיינו אדר [יב] וגבי מרחשון גרסינן מעינות מתמעטין וגבי אייר מתגברין דאע"פ שרביעה ראשונה יורדת במרחשון מ"מ הכי אורחייהו [יג] כדכתיב (יהושע ג) והירדן מלא על כל גדותיו כל ימי קציר ואמר בפרק במה אשה (שבת דף סה. ושם) ובפרק בתרא דנדה (דף סז. ושם) אבוה דשמואל עביד לבנתיה מקוואות ביומי דניסן [יד] ומפצי ביומי דתשרי [טו] ז) [וגרסי' בסמוך בשלמא לר"א היינו דשינה אלא לר' יהושע מאי שינה [טז]]:
אלא

עדות ביהוסף שמו. בתריה דההוא קרא כתיב דכי חק לישראל: **הסירותי מסבל שכמו.** ביוסף כתיב בתר עדות ביהוסף: **המשומר ובא.** לגאולה: **ואזדו לטעמייהו.** רבי אליעזר ור' יהושע. דלר' אליעזר (א) בתשרי נברא העולם דמתשרי מתחילין מנין שני הדורות לפיכך מבול על כרחך במרחשון ירד וי"ב חדש היה ובחדש השני בשבעה ועשרים שיבשה הארץ במרחשון היה לשנה הבאה ובתשרי שלפניו חרבו המים מעל הארץ שנעשית הארץ כמין גריד ולא יבשה לגמרי ובו התחלת שנת שש מאות ואחת שנה כדכתיב ג) ויהי באחת ושש מאות שנה בראשון באחד לחדש והוא תשרי ומדלא קרי ליה אחת ושש מאות עד השתא שמע מינה אין מנין הדורות מניסן שאם מניסן מתחילין למנותן היה לו לכתוב ותנח התיבה באחת ושש מאות שנה בחדש השביעי על הרי אררט שכבר נתחדשה שנה מניסן שהרי אותו חדש שביעי סיון היה והוא שביעי להפסקת גשמים כמו ששנינו בסדר עולם והיא ר"ה היא שכשאתה מונה משבעה עשר במרחשון מאה ותשעים יום ארבעים לימי הגשמים ומאה וחמשים שגברו על הארץ נמצאו כלים באחד בסיון ואותו יום התחילו לחסור שנאמר ד) ויחסרו המים מקצה חמשים ומאת יום והיו הלוך וחסור עד חדש העשירי והוא אב שהוא עשירי לירידת גשמים ובאחד באב נראו ראשי ההרים בשני חדשים חסרו ט"ו אמה שהיו ההרים מכוסים מים שנאמר (בראשית ז) חמש עשרה אמה למדת שחסרה אמה לארבעה ימים והתיבה היתה משוקעת במים אחת עשרה אמה ולא היתה צפה על ראש ההר אלא ד' אמות גובה לפיכך נחה בי"ז בסיון. ולר' יהושע דאמר בניסן נברא העולם וממנו מתחילין מנין שני הדורות ירד המבול באייר ושביעי שנחה בו התיבה הוא כסליו ולא מנה לך הכתוב חדוש שנה לפי שאין השנה מתחדשת אלא בניסן. ויש פותרין ואזדו לטעמייהו מדאמר ר"א בחדש שני מרחשון אית ליה בתשרי נברא העולם והוי מרחשון שני לחדש שהתחילו בו שנת שש מאות דאי לאו הכי למאי קרי ליה שני אם לסדר חדשים הא אמרינן ניסן ר"ה לחדשים ולאו מילתא היא דאי מדקרי ליה שני שמעינן דבתשרי נברא העולם א"כ מאי פריך לקמיה בשלמא לר' יהושע היינו דכתיב שני אלא לרבי אליעזר מאי שני הא מהכא יליף שני לבריאת עולם. *) הכי גרסינן בסדר עולם ר' יהושע ברישא והדר ר' אליעזר ר' יהושע אומר אותו היום י"ז באייר היה יום שמזל כימה שוקע ביום ר"א אומר אותו היום י"ז במרחשון היה יום שמזל כימה עולה ביום. גלגל חמה עגול הוא חציו למעלה מן הקרקע וחציו למטה מן הקרקע ושנים עשר מזלות קבועין בו וזה סדרן טלה שור תאומים סרטן אריה בתולה מאזנים עקרב קשת גדי דלי דגים וסימניך טש"ת סא"ב מע"ק גד"ד ששה מהן שקועין למטה וששה מהם למעלה וכשהגלגל מגלגל זה עולה מצד זה והראשון שבצד האחר שוקע וכן לעולם ושתי שעות שוהה המזל בעלייתו וכן שכנגדו בשיקועו שיהו כולן משמשין בכ"ד שעות של יום ובניסן לעולם טלה מתחיל לעלות לאור הבקר מע"ק גד"ד למעלה בלילה טש"ת סא"ב למטה לאור הבקר מתחיל טלה לעלות ומאזנים לשקוע לסוף ב' שעות טלה כולו עולה ומאזנים כולו שוקע אחר שתי שעות מתחיל שור לעלות ועקרב לשקוע וכן כולן כל חדש ניסן באייר שור מתחיל לשמש ביום כל ימי אייר ובשתי שעות הראשונות גומר עלייתו שניות תאומים שלישית סרטן רביעית אריה חמישית בתולה וששית מאזנים וכן כולן נמצא טלה עולה בשתי שעות אחרונות בלילה וכל היום הוא שוקע. וכימה הוא זנב טלה והמבול ביום ירד ודרך נקב שתי כוכבים שנטלו מכימה שהוא מזל שיש בו כוכבים הרבה. ומניין שהמבול התחיל לירד ביום שנאמר בעצם היום הזה בא נח (בראשית ז) והוא מקטני אמנה היה ולא נכנס לתיבה עד שירדו מים ודחקוהו ליכנס שנאמר [שם] מפני מי המבול.

הגה"ה הכי גרסינן הלכה זו (בפרק ראשון) בראשונה עד שלא הגיה רבינו וכן בספרי רומים וכן עיקר בשנת שש מאות שנה לחיי נח בחדש השני בשבעה עשר יום לחדש ביום הזה נבקעו כל מעיינות תהום רבה וארובות השמים נפתחו ר"א אומר אותו היום י"ז במרחשון היה יום שמזל כימה שוקע ומעיינות מתמעטין ומתוך ששינו מעשיהם שינה הקב"ה עליהם מעשה בראשית והעלה מזל כימה ביום ונטל שני כוכבים ממנה והביא מבול לעולם. ר' יהושע אומר אותו יום שבעה עשר באייר היה יום שמזל כימה עולה ביום ומעיינות מתגברין ומתוך ששינו את מעשיהן שינה הקב"ה עליהם מעשה בראשית ונטל שני כוכבים מכימה והביא מבול לעולם. בשלמא לר' יהושע היינו דכתיב שני אלא לר"א מאי שני שני לדין בשלמא לר"א היינו דשינה אלא לר' יהושע מאי שינה שינה כדרב חסדא. והכין פירושה שנים עשר מזלות קבועין בגלגל ששה מהן למעלה מן ו) הקרקע וששה למטה כשזה עולה מן הקרקע מצד אחד חבירו שכנגדו שוקע בקרקע בניסן מע"ק גד"ד למעלה בלילה טש"ת סא"ב למטה לאור הבוקר מתחיל טלה לעלות מן הקרקע ומאזנים לשקוע לסוף שעה ראשונה טלה כולו עולה ומאזנים כולו שוקע בארץ שניה שור עולה ועקרב שוקע שלישית תאומים עולה קשת שוקע וכן עושין כל ימי ניסן י"ב מזלות מגלגלין את העולם פעמים בין (ג) ביום ובין בלילה באייר שור עולה בשעה ראשונה של יום ועקרב שוקע שניה תאומים עולה קשת שוקע שלישית סרטן עולה גדי שוקע וכן מגלגלין עד תשלום כל המזלות וחוזרין חלילה פעמים בין היום והלילה וכן עושין השנים עשר מזלות לשנים עשר חדשים לסיון תאומים עולה מן הקרקע בתחלת היום לתמוז סרטן לאב אריה לאלול בתולה לתשרי מאזנים למרחשון עקרב וכן כולם כימה הוא שור ר"א אומר אותו היום שבעה עשר במרחשון היה יום שמזל כימה שוקע ביום כשכימה שהוא שור עולה כבר התחילה חמה לנטות למערב וזהו שקיעתו של כימה שלשעה שביעית של יום עולה שור מן הקרקע שהרי שעה ראשונה של מרחשון עקרב עולה מן הקרקע שניה עולה קשת שלישית גדי רביעית דלי חמישית דגים ששית טלה שביעית שור ובשביעית חמה מתחלת לשקוע לצד מערב ומעיינות מתמעטין מחמת הצינה והרוחות ר' יהושע אומר אותו היום שבעה עשר באייר היה יום שמזל כימה עולה מן הקרקע בשעה ראשונה של יום ומעיינות מתגברין שבאותו זמן לא חמה ולא צינה להמעיטן בשלמא לר' יהושע היינו דכתיב שני האי בחדש השני היינו אייר שהרי מניינו ניסן נקרא ראשון ראשון הוא לחדשי השנה אלא לר"א דאמר מרחשון היכן מצינו תשרי שנקרא ראשון שני לדין מראשית השנה היינו תשרי בשמעתין לעיל והוה ליה מרחשון שני בשלמא לר' (ד) יהושע היינו דשינה שלא היה זמנו של כימה לעלות מן הקרקע עד שעה שביעית ועלה מזל כימה בתחלת היום כדי לעשות בו ארובות ולשפוך עליהן המבול דרך הארובות למהר עליהן פורענית ועוד שינוי אחר שבשאר שנות העולם מעיינות מתמעטין בזה הזמן ועכשיו נתרבו אלא לר"א מאי שינה אין כאן שנוי לא במזל כימה ולא בתגבורת המעיינות שינה כדרב חסדא:

עין משפט נר מצוה

נח א טור א"ח סי' תפז וש"ע סי' תפא סעיף ב בהגה"ה:

מוסף תוספות

שייך לעמוד קודם

א. שנים שפוסקין לאדם בשעת לידתו. רש"י יבמות ג. ב. שהיה כבר עסוק במצות סוכה והוה החשיב כמי שנכנס וכי קאמר למועד למועד אחרינא קאמר. תוס' ישנים. ג. כשתבא חמה לכאן אז תלד שרה. תוס' הרא"ש. ד. הילכך כיון דקאי בתשרי כי מטי ניסן שנה אחרת היא. רשב"א. ה. אבל הך דבסדר עולם ובמכלתא ובראשית רבה סברי כר' אליעזר דאמר בתשרי נברא העולם הילכך על כרחיך בניסן הוה קאי וקרי ליה לניסן הבא שנה אחרת דאי בתשרי הוה קאי לא הוה קרי ניסן שנה אחרת. תוס' הרא"ש.

עד כאן שייך לעמוד קודם

ו. דכיון דבמרחשון עקרב עולה בתחילת היום נמצא כימה שהוא זנב טלה שקוע כל היום ועולה בתחלת הלילה. מי' הר"ן. ז. בזיו שמזל שור עולה בתחלת היום נמצא כימה שהוא זנב טלה ותחלת שור עולה כל היום. שם. ח. ואחריו תאומים ב' שעות ואחריו סרטן ב' שעות ואחריו אריה ב' שעות, ואחריו בתולה ב' שעות. אלו ששה עולין ביום וכנגדן שוקעין ששה מזלות אחרות מאזנים עקרב קשת גדי דלי דגים. תוס' הרא"ש. ט. כי בכל יום ויום מתרחק הילוכו מעלה אחת מל' מעלות עד שביום ל' זנבו עולה באור הבקר, ולמחרתו מתחלת אייר שור עולה בתחלת הבקר. שם. י. שעלה טלה בשתי שעות אחרונות של הלילה נמצא כימה שהוא זנב טלה למעלה מן הארץ כל היום. שם. יא. שבתחלת הלילה באים מן השדה כדמפרש בריש הפועלים ואז רואה כימה כנגד ראשו והיינו בתחלת שבט שמזל דלי עומד בתחלת היום. תוס' הרא"ש ב"מ קו: יב. ומה שפי' בקונטרס דביום ראשון של אדר בסוף שעה עשירית קיימא כימה באמצע הרקיע קשה דפועלים לא אתו מדברא עד צאת הכוכבים כדפי' בריש הפועלים (לעיל דף פג:) ותו דבסוף י' שעות הן עוד היום גדול ואין נראין הכוכבים ומשמע שבא ליתן סימן לאריסין להכיר שעה שיבאו מן השדה. תוס' ב"מ קו: ד"ה וקימא. יג. לפי שהיה עד עכשיו זמן הקיץ ולא היו גשמים ולא הפשרת שלגים נתמעטו המעיינות ונתייבשו ועוד לא חזרו למלואן. ריטב"א. יד. לפי שהנוטפין רבו על הזוחלין. תוס' ישנים. טו. לפי שהזוחלין של ימי הקיץ רבו. שם. טז. שהרי דרכו של כימה לשמש באייר ביום ומעיינות מתגברים. שם.

מסורת הש"ס

א) פסחים קט:, ב) [[בסוף מסכת זו דף לה.] [בסוף עמוד זה] איתא גירסת ברייתא זו ופירושה], ג) [בראשית ח], ד) [בראשית ח], ו) [עי' תשובת חות יאיר סי' ריט דף רו:], ז) ת"י, ז) [בס"א: הרקיע],

תורה אור השלם

1. לָכֵן אֱמֹר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲנִי יְיָ וְהוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מִתַּחַת סִבְלֹת מִצְרַיִם וְהִצַּלְתִּי אֶתְכֶם מֵעֲבֹדָתָם וְגָאַלְתִּי אֶתְכֶם בִּזְרוֹעַ נְטוּיָה וּבִשְׁפָטִים גְּדֹלִים: שמות ו ו
2. הֲסִירוֹתִי מִסֵּבֶל שִׁכְמוֹ כַּפָּיו מִדּוּד תַּעֲבֹרְנָה: תהלים פא ז
3. תִּקְעוּ בַחֹדֶשׁ שׁוֹפָר בַּכֵּסֶה לְיוֹם חַגֵּנוּ: תהלים פא ד
4. וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא יִתָּקַע בְּשׁוֹפָר גָּדוֹל וּבָאוּ הָאֹבְדִים בְּאֶרֶץ אַשּׁוּר וְהַנִּדָּחִים בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם וְהִשְׁתַּחֲווּ לַייָ בְּהַר הַקֹּדֶשׁ בִּירוּשָׁלָםִ: ישעיהו כז יג
5. לֵיל שִׁמֻּרִים הוּא לַייָ לְהוֹצִיאָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם הוּא הַלַּיְלָה הַזֶּה לַייָ שִׁמֻּרִים לְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְדֹרֹתָם: שמות יב מב
6. בִּשְׁנַת שֵׁשׁ מֵאוֹת שָׁנָה לְחַיֵּי נֹחַ בַּחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי בְּשִׁבְעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בַּיּוֹם הַזֶּה נִבְקְעוּ כָּל מַעְיְנֹת תְּהוֹם רַבָּה וַאֲרֻבֹּת הַשָּׁמַיִם נִפְתָּחוּ: בראשית ז יא

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה ואזדו לטעמייהו כו' דלר"א דבתשרי נברא העולם מתשרי מתחילין: (ב) בהגה"ה שמעתי כו' וי"ל אה"נ דלאחר כך בסוכות כשאמר לו הקב"ה: (ג) בהגה"ה ה"ג כו' פעמים בין היום ובין הלילה באייר: (ד) בא"ד בשלמא לר' אליעזר היינו דשינה וכו' אלא לר' יהושע מאי שינה:

רבינו חננאל

בראש השנה בטלה עבודה מאבותינו במצרים. שנאמר בו ביוסף הסירותי מסבל שכמו, ואוקימנא כי בראש השנה יצא יוסף מבית האיסורין, וכתיב באבות והוצאתי את[כם] מתחת סבלות מצרים וגמר סבילה סבילה. ואזדו ר' אליעזר ור' יהושע לטעמייהו, דתניא בשנת שש מאות שנה לחיי נח בחדש השני בשבעה עשר יום לחדש, ר' אליעזר אומר אותו היום י"ז במרחשון היה וכול'.

תלמוד בבלי מהדורת נהרדעא החדש, באדיבות הוצאת ח. וגשל, © כל הזכויות שמורות

מסורת הש"ס

א) [לעיל ח.], ב) סנהדרין קח: זבחים קיג:, ג) [יבמות ג: וש"נ], ד) מעשרות פ"א מ"ה חולין ז., ה) [תוספתא פ"א ה"ח ע"ש ותוספתא דתרומות פ"ב ה"ה ה"ו ע"ש], ו) [שייך לדף יא:], ז) [אסתר א], ח) צ"ל מה משקין, ט) [וע"ע תוספות בכורות נד. ד"ה ושני ותו' ע"ז נח: ד"ה בלר ותוס' חולין ו: ד"ה והתיר],

עין משפט נר מצוה

נט א מיי' פ"ג מהל' מעשר הלכה ט סמג עשין קלה:
ס ב מיי' פ"ה מהל' תרומות הלכה יא ופ"ד מהלכות שמיטה הלכה יב סמג עשין קלו טוש"ע י"ד סימן שלא סעיף מ:

גמרא

ומתוך ששינו מעשיהם שינה הקב"ה עליהם מעשה בראשית והעלה מזל כימה ביום ונטל שני כוכבים (א) והביא מבול לעולם בשלמא לר' יהושע היינו דכתיב שני אלא לר"א מאי שני (א) שני לדין בשלמא לרבי יהושע היינו דשינה אלא לר"א מאי שינה כדרב חסדא דאמר רב חסדא ב ברותחין קלקלו וברותחין נידונו ברותחין קלקלו בעבירה וברותחין נידונו כתיב הכא 1 וישכו המים וכתיב התם 2 וחמת המלך שככה ת"ר חכמי ישראל מונין למבול כר"א ולתקופה כר' יהושע חכמי אומות העולם מונין אף למבול כר' יהושע: ולירקות: תנא לירקות ולמעשרות ולנדרים לירקות מאי נינהו מעשר ירק היינו מעשרות תנא דרבנן וקתני דאורייתא וליתני דאורייתא ברישא ג איידי דחביבא ליה אקדמה ותנא דידן תנא דרבנן וכל שכן דאורייתא וליתני מעשר אחד מעשר בהמה ואחד מעשר דגן וליתני ירק תרי גווני ירק דתנן ד א ירק הנאגד משיאגד ושאינו נאגד משימלא את הכלי ת"ר ה ב ליקט ירק ערב ראש השנה עד שלא תבא השמש וחזר וליקט משתבא

רש"י

(ב) והוצרך לשנות סדר בראשית והעלה זנב כימה ביום ונטל שני כוכבים ממנו ומעיינות מתמעטין בחמה ימות החמה ופסקו הגשמים ושינה סדר בראשית ונתגברו המעיינות ושטפם: ו) יום שמזל כימה עולה ביום. שבמרחשון עולה עקרב בתחלת היום ואחריו קשת נמצא טלה עולה בסוף היום: שינה עליהם כו'. לקמן פריך מאי שינה: היינו דכתיב שני. שהרי אייר שני לחדשים: שני לדין. שנגזרה גזירה עליהן בתשרי שלפניו: הכי גרסינן בשלמא לר' יהושע היינו דשינה. דהעלה מזל כימה ביום ועוד שינה לתגבורת מעיינות: וחמת המלך שככה. וסתם חמה רותחת היא כדכתיב ז) וחמתו בערה בו: חכמי ישראל מונין למבול כר' אליעזר. מונין שנות נח ובריאת עולם ושנות הדורות כר' אליעזר מונין מתשרי תחלת השנים ולא משום דסבירא להו בתשרי נברא העולם אלא דתשרי ראש השנה לשנים ובניסן נברא העולם כדקתני: ולתקופה כרבי יהושע. כשמונין תקופת החמה והלבנה מונין מניסן לומר שמניסן נבראו ובתחלת ליל רביעי שמשה חמה בניסן לפיכך אין תקופת ניסן נופלת אלא בד' רביעי היום לפי שלעולם יום ורביע בין תקופת שנה זו לתקופה שכנגדה לשנה הבאה וכן מולדות הלבנה מונין מולד ניסן ראשון בליל רביעי בתשעה שעות ותרמ"ב חלקים: אף למבול. כלומר למנין שנות הדורות מתחילין מניסן למנות ומבול באייר ירד (ג) ע"כ משתאמר באחת ושש מאות בראשון שחרבו המים ניסן הוא שהרי משפט דור המבול שנים עשר חדש: ולירקות. מעשר ירק לענין חדש וישן שאין תורמין מירק הנלקט ערב ר"ה על הנלקט אחר ר"ה: ולנדרים. לקמן (ע"ב) מפרש: תנא דרבנן. השמיענו שיש ר"ה קבוע לענין חדש וישן במעשר ירק דרבנן והדר תנא מעשר דגן שאף לו יום קבוע לחדש וישן שלו: ותנא דידן. דתנא לירקות ולא תנא למעשרות: תנא דרבנן. ואשמועינן דיום קבוע לו כ"ש דאורייתא: ירק הנאגד. שדרכו באגודות: משיאגד. הוי גורנו למעשר ואסור לאכול ממנו עראי עד שיעשר: ליקט ירק. אשמועינן דירק בתר לקיטה אזיל לענין מעשר ואף על פי שגדל בשנה אחת אם נלקט בשתי שנים הוי חדש וישן שאין תורמין מן החדש על הישן דכתיב (דברים יד) שנה שנה:
שניה

תוספות

אלא לרבי אליעזר מאי שני. ואע"ג דלרבי אליעזר בתשרי נברא העולם א (ד) דנהי דלענין השנים ראוי למנות ממנו לענין מנין החדשים אין מונין ממנו לקרות מרחשון שני לחדשים ניסן ראשון: למבול כרבי אליעזר. אע"ג דסבירא להו כרבי יהושע דבניסן נברא העולם מדמונין לתקופה כרבי יהושע מ"מ מונין שנות נח ובריאת עולם (ה) ושנות החמה מתשרי משום דתשרי ראש לשנים ולשמיטין וליובלות: ולירקות ולנדרים. ומתניתין דלא קתני לנדרים בהפסק' לא איירי כדפרישית לעיל (דף ז. בד"ה בהפסקה) גבי ולעיבורים: תנא דרבנן. מדתנן לירקות יותר מאחר כל פירות משמע דכל שאר פירות מעשרן דאורייתא וכן משמע בריש מסכת מעשרות בירושלמי דדריש כולהו מקרא חוץ מירקות ומסיק דמעשר ירקות מדבריהם והכי איתא התם עשר תעשר את כל תבואת זרעך כלל ופרט אין בכלל אלא מה שבפרט אין לי אלא תבואה קטנית מנין ת"ל וכל מעשר הארץ מזרע הארץ לרבות זרע שום וגרגיר יכול שאני מרבה זרע לוף העליון זרע כרשין זרע לפת ולנון ושאר זרעוני גנה שאינם נאכלין ת"ל מזרע הארץ ולא כל זרע הארץ פרי העץ לרבות כל פירות האילן יכול שאני מרבה חרובי שיטה וצלמוני וחרובי גדירה ת"ל מפרי העץ ולא כל פרי העץ ירקות מנין איסי בן עקיבא אומר המעשרות לירקות מדבריהם ב והכי נמי איתא בירושלמי בסוף חלה רבותינו שבגולה היו מפרישין תרומות ומעשרות עד שבאו הרוזים ובטלום מאן אינון הרוזים תרגמוניא ג ר' זעירא רב יהודה בשם שמואל חלה בחו"ל ותרומת חו"ל אוכל והולך ואח"כ מפריש רבי אבא בשם שמואל אומר לא חשו אלא לדגן ותירוש ויצהר רבי אילא בשם שמואל אמר לא חשו אלא לתרומה גדולה בלבד אבל לירקות אפילו לתרומה לא חשו דתני איסי בן עקיבא המעשרות לירקות מדבריהם מכל הני משמע דשאר כל פירות דאורייתא אבל אי אפשר לומר כן דלקמן בפירקין (דף טו:) אמרו מעשר חרובין דרבנן ובפרק כיצד מברכין (ברכות דף לו.) מעשר צלף מדרבנן ובפרק אלו עוברין (פסחים דף מב.) מעשר תבלין דרבנן ואפילו תאנים ורמונים ותמרים דכתיבי בקרא דארץ חטה פטורין מן המעשרות דלא מחייב מדאורייתא אלא דגן ותירוש ויצהר כדאמרינן בפ' מעשר בהמה (בכורות דף נד. ושם) תירוש ודגן דאורייתא שאר מינים מדרבנן ובפרק העור והרוטב (חולין דף קכ: ושם) מקיש ח) משקין דקדשים לתרומת (דגן) תירוש ויצהר אין מידי אחרינא לא וממעט דבש תמרים ויין תפוחים ובריש ביצה (דף ג: ושם) האי תנא תנא דלטרא קליעות הוא דאמר כל דבר שבמנין אפילו בדרבנן לא בטיל והא דמשמע בסוף הערל (יבמות דף פא. ושם) דעיגול בעיגולין אינו עולה אי תרומה בזמן הזה דאורייתא אע"ג דלעולם תרומת תאנים דרבנן מ"מ כעין דאורייתא תקון והא דתניא בפרק אלו הן הלוקין (מכות דף יט:) גבי כהן שעלתה בידו תאנה של טבל דכהן שאכלה לוקה אחת וזר שאכלה לוקה שתים וכן הא דתנן במסכת פרה פ' צלוחית שהניחה וכו' (פי"א מ"ג) גבי דבילה של תרומה שנפלה למי חטאת דהאוכלה במיתה כל הני לסימני בעלמא ונפקא מינה לתרומה דאורייתא ד אי נמי מכת מרדות ומיתה לקוברו בין רשעים גמורים והא דאמרינן בפרק הנודר מן הירק (נדרים דף נה.) דדגן מידי דמדגן משמע אפי' קטנית היינו ה בלשון בני אדם והא דקאמרינן בירושלמי ירקות מדבריהם היינו שאין להם סמך מן הפסוק ו ואע"ג דבתורת כהנים בסוף פרשת בחקותי ובספרי בפרשת עשר תעשר תניא זרע הארץ לרבות שום ושחלים וגרגר והדר תני מנין לרבות הירקות למעשרות ת"ל וכל מעשר משום דלא משתמע שפיר מקרא לא חשיב ליה אסמכתא גמורה ז אי נמי ברייתא דאיסי בן עקיבא פליגא ח ט: איידי דחביבא ליה אקדמה. ובפ"ק דפאה (משנה ה) תנן לענין פאה האוג והחרובין מדאורייתא לא מחייבי בפאה אלא זיתים וגפנים דכתיבי בקרא כדדריש בפרק הזרוע (חולין דף קלא.) ארבע שבכרם שתים שבאילן כגון זיתים והשתא אי משום דחביבא ליה מילתא דרבנן אקדים אוג וחרובין ליתני זיתים וגפנים לבסוף כדפריך בריש יבמות (דף ג. ושם) ליתנייה לאחות אשה לבסוף ט והתם שנאן בסירוגין ובאמצע וי"ל דהתם בפאה לא אתא אלא לפרושי אלו שלקיטתן כאחד הלכך לא חייש למתניינהו על הסדר א"נ האחרון אחרון אין לקיטתן כאחד כולי האי כמו הראשון שלפניו ופאה שייך בדבר שלקיטתן כאחד ותני לא זו אף זו: אחד מעשר בהמה ואחד מעשר דגן. י כר"ש דאמר במתניתין אחד בתשרי ראש השנה למעשר בהמה ותימה דה"מ לשנויי ד"ה ולפרושי מעשרות כגון מעשר ראשון ומעשר שני ומעשר עני כדתנן בריש מסכת מעשרות ולעיל נמי בפירקין (דף ז.) גבי בל תאחר קתני מעשרות וקתני נמי בכור ומעשר דהיינו מעשר בהמה ועוד קשיא דאי מהדר לאקשויי אמאי תני מעשרות לשון רבים ברישא ה"ל לאקשויי אירקות דהא תנא ירקות ברישא והדר מעשרות ונראה לי דלאו אברייתא פריך אלא אמתניתין קאי דקתני ולירקות משום מעשרות דהם מדרבנן יא דליתני מעשר סתם יב והוה ידענא דבכל מעשר איירי בין בירק בין בדגן ומשני משום דהוה משמע אחד מעשר בהמה ואחד מעשר דגן סתם כר' שמעון יג והדר דייק יד אמאי תנא ירקות לשון רבים וה"ה דהוה מצי לאקשויי אשמיטין ואיובלות ומה שיכול למצוא טעם מפרש טו: ירק הנאגד משיאגד. לענין גורנו למעשרות מיתני בפ"ק דמעשרות (משנה ה) אבל לענין חדש וישן טז תלוי בלקיטה יז: משימלא את הכלי. בסיפא קתני ואם אינו ממלא את הכלי משילקט כל צרכו:
משתבא

תורה אור השלם

1. וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת נֹחַ וְאֵת כָּל הַחַיָּה וְאֶת כָּל הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר אִתּוֹ בַּתֵּבָה וַיַּעֲבֵר אֱלֹהִים רוּחַ עַל הָאָרֶץ וַיָּשֹׁכּוּ הַמָּיִם: בראשית ח א

2. וַיִּתְלוּ אֶת הָמָן עַל הָעֵץ אֲשֶׁר הֵכִין לְמָרְדֳּכָי וַחֲמַת הַמֶּלֶךְ שָׁכָכָה: אסתר ז י

הגהות הב"ח

(א) גמ' ונטל שני כוכבים מכימה והביא: (ב) רש"י בריש העמוד והוצרך לשנות סדר בראשית נמחק וכצ"ל יום שמזל כימה שוקע ביום ומעיינות מתמעטין מחום ימות החמה ופוסקים הגשמים ושינה עליהן סדר בראשית והעלה זנב כימה ביום ונטל שני כוכבים ממנו ונתגברו המעיינות ושטפם: (ג) ד"ה אף למבול כו' ומבול באייר ירד וע"כ כשתאמר באחת: (ד) תוס' ד"ה אלא כו' נברא העולם מכל מקום נהי דלענין: (ה) ד"ה למבול כו' שנות נח ובריאת עולם מתשרי כצ"ל ותיבות ושנות החמה נמחק:

גליון הש"ס

גמרא אלא לר"א מאי שני. עיין ברד"ק מ"א ח ב בשם תרגום יונתן שם דלפני הזמן שיצאו ממצרים היה תשרי חדש ראשון כי בתשרי נברא עולם ומשיצאו ישראל ממצרים ניסן הוא ראש לחדשים ע"ש א"כ מאי פרכינן הכא אלא לר"א מאי שני הא מקודם היה תשרי ראשון לחדש ושפיר קרו למרחשון שני לחדשים:

מוסף רש"י

וחמת המלך שככה. נחה מרתחו, הכא נמי מים נחו מריתחן (סנהדרין קח:). ירק הנאגד. שדרכו לאוגדו, משיאגד. הוקבע למעשר ונאסר באכילת ארעי (חולין ז.).

מוסף תוספות

א. לימא שני לבריאת העולם. תוס' ישנים. ב. משמע דירקות מדבריהם אבל קטנית ופירות דאורייתא. תוס' בכורות נד. ד"ה ושני. ג. ולא נודע פירושו. תוס' ע"ז נח. ד"ה בלר. יש מפרשים גדולים חכמי ישראל באו שמה ודרשו להם שאין צריכין להפריש וי"מ הכותות שהעמידו הכותים לדרוש להם ולהחזיק דתן תקנו לתת להם מעשרות שדותיהן. רא"ש ע"ז פרק ד סימן ט. ד. שאם נפל במי חטאת דבר שתרומתו דאורייתא. תוס' בכורות נד. ד"ה ושני. ה. בנדרים דהלך אחר לשון. שם. ו. כמו שיש לקטנית ושאר פירות. שם. ז. כמו פירות האילן. תוס' הרא"ש. ח. דתני דמעשר ירקות מדבריהם כלו' דליכא בהו אסמכתא כלל מדאורייתא. חי' הר"ן. ט. דכולהו מינה ילפי' לענין פטור ייבום לקמן. רש"י יבמות ג. ד"ה ליתני. י. יש מפרשים דאברייתא קיימינן אמאי קתני מעשרות לשון רבים ליתני מעשר, ופרקינן דקתני הכי לכלול מעשר דגן ומעשר בהמה ואתיא. ריטב"א. יא. אמאי תנא ירקות דהיינו מעשר דרבנן בלחוד. רשב"א. יב. דכולל הכל בין דאורייתא בין דרבנן. שם. יג. ודלא כסתמא קמא. שם. יד. בין אמתני' בין אברייתא. חי' הר"ן. טו. דקתני שמיטין ויובלות לשון רבים ולא פרכי' אפי"ה כיון דהכי איכא טעמא פרכי' לגלויי ההוא טעמא אבל בשמיטין ויובלות דליכא טעמא לא פרכי' משום דלאו פרכא גמורה היא. חי' הר"ן. טז. ושניי' הנכנסת לשלישית. תוס' רי"ד. יז. דהא תבואה גורנה למעשרות הוי משירוח ולענין חדש וישן אמרי' לקמן דאזלי' בתר שליש. שם.

רבינו חננאל

ומדקרי ליה חדש שיני מכלל דבתשרי נברא העולם כר'. ר' יהושע אומר שבעה עשר באייר היה ומדקרי ליה חודש שיני, מכלל דבניסן נברא העולם. ואקשינן הניחא לר' יהושע אשכחינן ניסן דאיקרי ראשון לחדשים, נמצא אייר שיני לחדשים [נ"א: שיני לון], אלא לר' אליעזר דאמר מרחשוון, למה נקרא שיני. ושנינן שני לדין, הדתנן בארבעה פרקים העולם נידון וזה אחד מהן, בראש השנה כל באי עולם עוברין לפניו כבני מרון. כלומר מרחשוון הוא שיני לחדש שנגזר עליהן הדין. ואקשינן תוב בשלמא לר' אליעזר, דאמר מנהג העולם להיות מזל כימה שוקע ביום ועולה בלילה, ושינה הקב"ה והעלהו ביום במזרח, היינו דאיכא שינוי. אלא לר' יהושע במאי שינה. ופרקינן שהוריד עליהן גשמים

רבינו חננאל (המשך)

רותחין מן השמים שלא כדרך כל הגשמים. מנא לן שנאמר וישוכו המים. פי' נחו מרתיחתם [נ"א: מרתחן]. תנו רבנן חכמי ישראל מונין למבול. והוא חשבון הלבנה מתשרי כרבי אליעזר דאמר בתשרי נברא העולם. ולתקופה. והוא חשבון השמש כרבי יהושע. וחכמי אומות העולם מונין אף ללבנה מניסן כר' יהושע. ולירקות. פיר' תנא מעשר ירק דהוא מדרבנן ופיר' ראש השנה שלו תשרי, וכל שכן מעשר דגן (ומעשר). תנא לירקות ולמעשרות ולנדרים, ואוקימנא [האי] דלא קתני ירק אלא קתני ולירקות, משום דאית תרי גווני ירק בתורת מעשר ירק, כדתנן במעשרות פרק א' ירק הנאגד משיאגד, פי' מי שדרכו להאגד אגודות, משיאגד נגמרה מלאכתו והנה נתחייב במעשר, ושאין נאגד משימלא את הכלי. ואיידי דתנא ירקות תנא מעשרות. תנו רבנן ליקט ירק יש[ראל] ערב ראש השנה עד שלא תבא השמש, וחזר וליקט גוי

תלמוד בבלי מהדורת נהרדעא החדש, באדיבות הוצאת ח. וגשל, © כל הזכויות שמורות

עין משפט נר מצוה · מסורת הש"ס

משתבא השמש אין תורמין ומעשרין מזה על זה לפי שאין תורמין ומעשרין לא מן החדש על הישן ולא מן הישן על החדש [א]אם היתה שניה נכנסת לשלישית שניה מעשר ראשון ומעשר שני שלישית מעשר ראשון ומעשר עני מנה"מ אמר ריב"ל [1]כי תכלה לעשר את כל מעשר תבואתך בשנה השלישית שנת המעשר שנה שאין בה אלא מעשר אחד הא כיצד [ב]מעשר ראשון ומעשר עני ומעשר שני יבטל או אינו אלא אף מעשר ראשון נמי יבטל ת"ל [2]ואל הלוים תדבר ואמרת אליהם כי תקחו מאת בני ישראל את המעשר אשר נתתי לכם מאתם בנחלתכם הקישו הכתוב לנחלה מה נחלה אין לה הפסק אף מעשר ראשון אין לו הפסק [א](תניא אידך) כי תכלה לעשר וגו' שנה שאין בה אלא מעשר אחד הא כיצד מעשר ראשון ומעשר עני ומעשר שני יבטל יכול אף מעשר ראשון נמי יבטל ת"ל [3]ובא הלוי כל זמן שבא תן לו דברי ר' יהודה רבי אליעזר בן יעקב אומר אינו צריך הרי הוא אומר ואל הלוים תדבר ואמרת אליהם כי תקחו מאת בני ישראל את המעשר אשר נתתי לכם מאתם בנחלתכם הקישו הכתוב לנחלה מה נחלה אין לה הפסק אף מעשר ראשון אין לו הפסק: ולנדרים וכו': [ט]ת"ר [ב][ג]המודר הנאה מחבירו לשנה מונה שנים עשר חודש מיום ליום [ד]ואם אמר לשנה זו אפילו לא עמד אלא בעשרים ותשעה באלול כיון שהגיע יום אחד בתשרי עלתה לו שנה אפי' [ג]למאן דאמר יום אחד בשנה אינו חשוב שנה לצעוריה נפשיה קביל עליה והא אצטער ליה ואימא ניסן [ד][ה]בנדרים הלך אחר לשון בני אדם [ט]תנן התם [י]התלתן משתצמח התבואה והזיתים משיביאו שליש מאי משתצמח משתצמח לזרעים [א] התבואה והזיתים משיביאו שליש מנה"מ אמר רב אסי א"ר יוחנן ומטו בה משמיה דרבי יוסי הגלילי אמר קרא [4]מקץ שבע שנים במועד שנת השמטה בחג הסוכות שנת השמטה מאי עבידתיה בחג הסוכות שמינית היא אלא לומר לך [ז]כל תבואה שהביאה שליש בשביעית לפני ראש השנה אתה נוהג בו מנהג שביעית בשמינית אמר ליה ר' זירא לרב אסי ודלמא

רש"י

שניה. מה שנלקט בשנה שניה של שמיטה מעשר ראשון ללוי ומעשר שני בירושלים ומה שנלקט בשנה שלישית מעשר ראשון ומעשר עני: **מנא הני מילי.** דבשלישית אינו נוהג בה מעשר שני: **שנה שאין נוהג בה אלא אחד.** מן המעשרות שנהגו בשתי שנים שלפניה: **הא כיצד מעשר ראשון.** יתן כדרך שנתן עד הנה: **ומעשר עני.** יוסיף במקום מעשר שני כדכתיב (דברים כו) לגר ליתום ולאלמנה והוא מעשר עני: **או אף מעשר ראשון יבטל.** ושנת המעשר חד קאמר ההיא דמפרש ואזיל ללוי לגר ליתום ולאלמנה והוא מעשר עני שאף לוי בכלל עני שאין לו חלק בארץ: **ובא הלוי.** למעשר ראשון כל זמן שבא וכו' והא בשנה שלישית כתיב מקצה שלש שנים וגו' ובא הלוי וגו': ה"ג **ת"ר המודר הנאה וכו'** ולא גרסינן **מנלן: לשון בני אדם.** שאין אדם נודר אלא על לשון שהוא רגיל לדבר ודרך בני אדם לקרות תשרי ר"ה: **התלתן.** מין תבלין (ב) פינג"רי: **משתצמח.** אחר שנת צמיחתו הוא מתעשר ולא אחר שנת לקיטתו: **משתצמח לזרעים.** שהזרע צומח בתוכו: **התבואה.** דגן ותירוש קרויין תבואה דכתיב (במדבר יח) כתבואת גורן וכתבואת יקב: **והזיתים.** יאהר משיביאו שליש מתעשרין אחר שנה שהגיעו בו לשליש בישולם אם שניה אם שלישית: **מנא הני מילי.** אתבואה ואזיתים קאי דמעשר דידהו דאורייתא ומנלן דבתר שליש אזלי דאילו ירק דאזול ביה רבנן בתר לקיטה ואילן דאזול בתר חנטה מעשר דידהו מדרבנן ולא מבעיא בהו מנלן ולקמן (דף יד.) מפרש בהו טעמייהו ירק משום דגייזו ליה כל שעתא והדר למח וגדל על מי גשמים של שנת לקיטתו אזיל ביה בתר לקיטה אילן גדל על מי שנה שחנט בה שע"י שרף שבא באילן לפני חנטה פירותיו חונטין ובו נגמרין שסרף האילן עולה ונכנס בפרי תמיד וממנו גדל: **מאי עבידתיה.** לקרות חג הסוכות שבסוף שבע שנים שנת השמיטה הרי כבר יצאה השמיטה מר"ה וכבר נכנסת שמינית: **אלא לומר לך כו'.** וה"ק קרא יש לך דבר שהוא של שמינית והוא אסור כשביעית ואיזו זו תבואה שהביאה שליש ולקמן פריך ממאי דבדעייל שליש קאמר:

ודלמא

תוספות

משתבא השמש. בירושלמי מוקי לה בנכרי: **משתצמח** לזרעים. פירש בקונטרס שהזרע צומח בתוכו ואינו משמע כן בירושלמי דמעשרות פ"ק דאמרי' מתני' כדי שתזרע ותצמח כיצד הוא בודק ר' שמואל בר נחמני בשם רבי יונתן נוטל מלא קומצו ונותן לתוך הספל של מים אם שקע רובה חייבת ואם לאו פטורה ר' יונה בעא מעתה מה ששקע יהא חייב ומה שלא שקע יהא פטור אלא ברוב כל פרידה ופרידה את אמרת משמע משתצמח לזרעים היינו שנגמר בישולם כל כך שאם תולשין אותן וזורעין אותן במקום אחר מצמיח [א]: **התבואה.** פי' בקונטרס דגן ותירוש קרויין תבואה דכתיב כתבואת גורן וכתבואת יקב ואי אפשר לומר כן חדא דאם כן לא ליתני זיתים וליהוו בכלל תבואה כמו ענבים דתרוייהו בכלל תבואת יקב נינהו ועוד דשיעור אחר תנא גבי ענבים בפ"ק דמעשרות (משנה ב) דתנן הענבים [ו] והבאושים משיבאישו [ב] ובאושים מין ענבים הוא מלשון ויעש באושים (ישעיה ה) [ג] ואית דגרסי הבאושים ובירושלמי גרסינן הענבים והבאושים משיבאישו ר' זירא בשם ר' יסא משיקרא באושא וצריך טעם למה לא אזלינן בענבים בתר שליש כמו בתבואה וזיתים מהאי קרא גופיה דמייתי הכא ומנלן כל הנך שיעורין המפורשין בכל אחד ואחד גבי פירות בפ"ק דמעשרות (שם) בתאנים וענבים ורמונים וטובא דחשיב התם ואי לאו ענבים אכולהו אחרינא לא הוה חיישינן דלאו דאורייתא אלא ענבים דאורייתא נינהו דכתיב תירוש ויצהר ונראה לי דכל אותן שיעורין הוא הבאת שליש שלהם והא דלא קתני משיביאו שליש כדקתני גבי תבואה וזיתים משום דכולהו אפשר ליתן בהם סימן חוץ מתבואה וזיתים וכן משמע בירושלמי דגבי התלתן משתצמח דריש לה רבי זעירא מדכתיב עשר תעשר את כל תבואת זרעך כו' דבר שהוא נזרע ומצמיח יצא פחות משליש שאינו נזרע ומצמיח רבי חנינא בשם רבי אמר זיתים וענבים שלא הביאו שליש משקין היוצא מהן אינן מכשירין וא"ת והיכי ילפינן הכא חיוב מעשר משביעית [ג] והלא כל אילנות הולכין לשביעית בתר חנטה וענבים נמי בכלל כדאמרינן לקמן אמרי רבנן אילן בתר חנטה ירק בתר לקיטה תבואה וזיתים בתר שליש ואפ"ה לענין להתחייב במעשר שיעור אחר המפורש בפ"ק דמעשרות (משנה ג) ויש לומר דכולהו ניחא דחזו כשיעור המפורש בהם [ד] אבל תבואה וזיתים קודם הבאת שליש נמי חזו [ה] כדאמרינן פרק המוציא יין (שבת דף פ:) אנפיקינון שמן זית שלא הביא שליש שמשיר השער ומעדן הבשר ואמרינן בפרק אלו עוברין (פסחים דף מג:) עמילן של טבחים פת תבואה שלא הביאה שליש ומהאי טעמא ניחא דקשיא ליה טפי אהנך מנלן דאזלינן בתר שליש כיון דמקודם לכן חזו ומייתי ראיה משביעית דאפילו לשביעית לא משערינן עד הבאת שליש [ו] כ"ש להתחייב במעשר [ז] דהא שאר אילנות דאזלינן לשביעית בתר חנטה אפ"ה לא מחייבי במעשר עד דמטו לשיעור המפורש בהם: **מנהג** שביעית בשמינית. תימה דלעיל (דף ט.) נפקא לן מבחריש ובקציר תשבות קציר של שביעית היוצא למוצאי שביעית ופירש בקונטרס כגון תבואה שהביאה שליש בשביעית אתה נוהג בה מנהג שביעית בשמינית וי"ל [ז] (דהאי דהכא [ח] איצטריך ללמד על חריש שהוא לתוספת כדפירש' לעיל [ד] ועוד כ"ל) דאי מהכא הוה אמינא דהא דנוהג בה מנהג שביעית בשמינית היינו דקדושת שביעית נוהגת בהם דאסירא בסחורה וחייבין בביעור ושאר דיני פירות שביעית אבל לחרוש ולקצור ולעדור אותה תבואה לא הייתי אוסר דדבר התלוי בעבודת הארץ כיון דנפקא שביעית שריא אפילו לצורך פירות שביעית להכי איצטריך ההוא קרא [ט] וניחא השתא דדריש מיניה תוספת שביעית [י] דאי לאו הכי מה תוספת שייך בפירות שגדלו בשביעית במאי דאסירי בשמינית:

אלא

עין משפט נר מצוה

סא א מיי' פ"א מהל' נטע רבעי הלכה ד סמג עשין קלו טוש"ע י"ד סי' שלא סעיף [קכה] קכו:
סב ב מיי' פ"ו מהל' מתנות עניים הלכה ד ופ"א מהל' מ"ש הלכה א סמג עשין קלו קסא טוש"ע י"ד סימן שלא סעיף יט:
סג ג מיי' פ"י מהלכות נדרים הלכה ד סמג לאוין רסא טוש"ע י"ד סימן רכ סעיף ז:
סד ד מיי' שם טוש"ע שם סעיף ו:
סה ה מיי' פ"ט מהל' נדרים הלכה א יג סמג לאוין רמב טוש"ע י"ד סימן ריז סעיף א:
סו ו מיי' פ"ב מהלכות מעשר הלכה ה ופ"ב מהלכות תרומה הלכה ח והלכה י סמג עשין קלו ולאוין רסח טוש"ע י"ד סימן שלא סעיף טו:
ז [מיי' פ"ד מהלכות שמיטה הלכה יג]:

תורה אור השלם

1. כִּי תְכַלֶּה לַעְשֵׂר אֶת כָּל מַעְשַׂר תְּבוּאָתְךָ בַּשָּׁנָה הַשְּׁלִישִׁת שְׁנַת הַמַּעֲשֵׂר וְנָתַתָּה לַלֵּוִי לַגֵּר לַיָּתוֹם וְלָאַלְמָנָה וְאָכְלוּ בִשְׁעָרֶיךָ וְשָׂבֵעוּ: דברים כו יב
2. וְאֶל הַלְוִיִּם תְּדַבֵּר וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי תִקְחוּ מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַמַּעֲשֵׂר אֲשֶׁר נָתַתִּי לָכֶם מֵאִתָּם בְּנַחֲלַתְכֶם וַהֲרֵמֹתֶם מִמֶּנּוּ תְּרוּמַת יְיָ מַעֲשֵׂר מִן הַמַּעֲשֵׂר: במדבר יח כו
3. וּבָא הַלֵּוִי כִּי אֵין לוֹ חֵלֶק וְנַחֲלָה עִמָּךְ וְהַגֵּר וְהַיָּתוֹם וְהָאַלְמָנָה אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ וְאָכְלוּ וְשָׂבֵעוּ לְמַעַן יְבָרֶכְךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ בְּכָל מַעֲשֵׂה יָדְךָ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה: דברים יד כט
4. וַיְצַו מֹשֶׁה אוֹתָם לֵאמֹר מִקֵּץ שֶׁבַע שָׁנִים בְּמֹעֵד שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה בְּחַג הַסֻּכּוֹת: דברים לא י

גליון הש"ס

גמרא ת"ר המודר הנאה מחבירו לשנה. עיין נדרים דף ס ע"ב איבעיא להו אמר קונם יין שאני טועם. ועיין בתשובת מהרי"ל ספר ב' סימן כח:

רבינו חננאל

משתבוא השמש כול'. פירוש תורת המעשרות, שנה ראשונה של שבוע מפריש מעשר ראשון ונותנו ללוי, ומפריש מעשר שני ומעלהו ואוכלו בירושלים, וכן בשנה השנייה. אבל בשנה שלישית מפריש מעשר ראשון ונותנו ללוי, ותמורת מעשר שיני מפריש מעשר עני ונותנו לעניים. לפיכך זה הירק שנלקט מקצתו בערב ראש השנה וחזר וליקט גוי מקצתו משתבוא השמש, והיתה שניה נכנסת לשלישית, מה שליקט ישר[אל] דינו כדין שנה שנייה, מעשר ראשון ומעשר שני, ומה שליקט הגוי דינו כדין שנה שלישית מעשר ראשון ומעשר עני, כעניין הזה סוגיא דשמעתא כולה, מדכתיב שנת המעשר, שנה שאין בה אלא מעשר אחד, וזהו מעשר ראשון, פרט למעשר שיני שאינו נוהג בשנה השלישית, ואינו יכול לומר מעשר ראשון, שהרי הכתוב אומר לעני ולגר. אבל מעשר ראשון הקישו הכתוב לנחלה, מה נחלה אין לה הפסק, אף מעשר ראשון אין לו הפסק. **ולנדרים** כדתניא המודר הנאה מחבירו לשנה, מונה י"ב חודש מיום ליום, ואם פירש בשנה זו, אפילו לא נדר אלא ביום כ"ט לאלול, כיון שהגיע יום אחד בתשרי עלתה לו שנה ונשלם נדרו. וכיון שנכנס תשרי אפילו יום אחד הותר. ואפילו למאן דלא סבר יום אחד בשנה חשוב שנה, הכא מודה דלצעורי נפשיה קא מיכוין והא אצטער ליה. **ואימא ראש השנה לנדרים ניסן**, ומשני' הלך אחר לשון בני אדם, ובני אדם אין קורין ראש השנה אלא תשרי. **תנן** בתחילת מעשרות **התלתן משתצמח [נ"א: משיצמח]**, פי', חשוב הוא פרי. ואוקימ' משתצמח לזרעים. פי', שאם יזרע יצמח. ופירשוהו בתלמוד ארץ ישראל כיני מתניתא כדי שתזרע ותצמח, כיצד בודק, ר' שמואל בשם ר' יונתן נוטל מלא קומצו ומטיל לתוך ספל של מים, שקעה לה [רובה] חייבת, ואוקימנא ברוב כל פרידה ופרידה, כלומר כיון ששקעה יש בה עיקר פרי על כן היא כבידה. **התבואה והזיתים משיביאו שליש.** פי' כגון הפרי כשיגמר יש בו משקל ג' סלעים, כיון שהביא משקל סלע וחתכו חייב במעשר. מנא לן אמר ר' זירא עשר תעשר את כל תבואת זרעך, כלומר [עשה] [עשר] מדבר שאם תזרעהו תעשר ממנו, כגון דבר שזורע וצומח, פרט לפחות משליש (א') שאינו צומח. ומפרשינן לה מהאי קרא, מקץ שבע שנים במועד שנת השמטה בחג הסוכות, כלומר כל תבואה שהביאה שליש בשביעית שנאמר בה מקץ שבע שנים במועד והוא חג הסוכות, זו התבואה משנת השמיטה נחשבת, מאחר שהביאה שליש בשנה השביעית, [א] והיא יכולה להיקצר במועד שנת שמיטה,

[א] נראה דצ"ל והיינו תבואה שהיא יכולה.

מסורת הש"ס

א) [צ"ל תניא נמי הכי], ב) [תוספתא פ"א ה"ט], ג) [לעיל י:], ד) [נדרים ל: וש"נ], ה) מעשרות פ"א מ"ג, ו) רש"א מ"ז, ז) בת"י זה אינו,

הגהות הב"ח

(א) גמ' משתצמח לזרעים (התבואה והזיתים משיביאו שליש) תא"מ ונ"ב מפרש"י מבואר דלא הוי גרס ליה: (ב) רש"י ד"ה התלתן מין תבלין. נ"ב ובמס' ב"ק דף פא ע"א פרש"י שהוא מין קטנית וע"ע לדינא לענין הנודר מן תבלין אם הוא בכלל: (ג) תוס' ד"ה התבואה כו' ואית דגרסי הבאושים. נ"ב כיון דגרסי הענבים הבאושים למימר דסתם ענבים משיביאו שליש אבל בשאר מין ענבים דהיינו באושים יש להם שיעור אחר אבל בירושלמי גרס הענבים והבאושים בוא"ו אלמא דתרוייהו שיעורן משיבאישו: (ד) ד"ה מנהג וכו' שהוא לתוספת כדפירשית לעיל. נ"ב פי' דבחריש בא ללמד על תולדה דחורש דלא תימא הני אסור אחריניתא לא וכדכתבו התוספות לעיל דף ט' בד"ה שהרי ע"ש וקרא דשנת השמטה בא ללמד על התבואה שהביאה שליש לפני ר"ה שאתה נוהג בו מנהג שביעית א"כ מהכא שמעינן קצירה וקרא דבחריש ובקציר תשבות בעל כרחך כיון דבקציר לא איצטריך לגופיה לקצירה דתוספת דמקרא דהכא נפקא לן צריך לומר דגם לומר לך כי היכי דבקצירה אסור הנכנס למ"ש ה"נ בחרישה של ערב שביעית הנכנס לשביעית וזה שכתבו ללמד על חרישה לתוספת:

לעזי רש"י

פינגר"י. חילבה (גרגרינת יוונית, צמח המשמש לתבלין).

מוסף תוספות

א. ותבואה נמי שהלכו בה בתר שליש היינו טעמא משום דמכי מטיא לשליש נזרעת ומצמחת, וכדאיתא התם נמי בהדיא בירושלמי א"ר זירא כתיב עשר תעשר את כל תבואת זרעך דבר זורע וצומח פרט לפחות משליש שאינו צומח. רשב"א. ב. מכלל דהך תבואה לא קתני אלא אתבואת דגן בלבד. תוס' רי"ד. ג. אי משום דלענין שביעית אזלינן בתר הבאת שליש לית לן למימר שיתחייב במעשר בהבאת שליש. תוס' ישנים. ד. אבל קודם לכן לא חשיבי ופשיטא דכיון דעד עתה לא חשיבי השתא אתא להו חיוב מעשר. שם. ה. ומש"ה בעי מנלן דאזלינן בתר שליש הא מקמיה שליש חשיב פרי ואית לן למימר דההיא שעתא מתעשרין וכן מוכח וכו' דקודם הבאת שליש הן חשובין. שם. ו. אע"פ שקודם לכן ראוין. שם. ז. אינו נחשב עד הבאת שליש דהא גבי חיוב מעשר בעינן שיהא יותר חשוב ממה דבעינן גבי שביעית. שם. ח. איצטריך להבאת שליש והאי דלעיל. תוס' הרא"ש (ועי' הגהות הב"ח). ט. דה"ק רחמנא בקציר היוצא משביעית לשמינית שבות בו ולא תעשה מלאכה בשדה בשבילו שלא תעדור ולא תנכש בשדה מחמתו. רשב"א לעיל דף ט. י. לענין עבודת קרקע. תוס' הרא"ש.

תלמוד בבלי מהדורת נהרדעא החדש, באדיבות הוצאת ח. וגשל, © כל הזכויות שמורות

ודלמא לא עייל כלל וקאמר רחמנא תשמט ותיזיל עד חג הסוכות לא סלקא דעתך דכתיב [1]וחג האסיף בצאת השנה מאי אסיף אילימא חג הבא בזמן אסיפה הכתיב באספך אלא (א)מאי אסיף קציר ◦ וקים להו לרבנן דכל תבואה שנקצרה בחג בידוע שהביאה שליש לפני ראש השנה וקא קרי לה בצאת השנה א"ל ר' ירמיה לר' זירא וקים להו לרבנן בין שליש לפחות משליש א"ל (ב)לאו אמינא לך ◦ לא תפיק נפשך לבר מהלכתא כל (ג)מדות חכמים כן הוא [א]בארבעים סאה הוא טובל בארבעים סאה חסר קורטוב אינו יכול לטבול בהן [ב]כביצה מטמא טומאת אוכלין כביצה חסר שומשום אינו מטמא טומאת אוכלין [ג]שלשה על שלשה מטמא מדרס שלשה על שלשה חסר נימא אחת אינו מטמא מדרס הדר א"ר ירמיה לאו מילתא היא דאמרי דבעו מיניה חברייא מרב כהנא עומר שהקריבו ישראל בכניסתן לארץ מהיכן הקריבוהו אם תאמר דעייל ביד נכרי [2]קצירכם אמר רחמנא ולא קציר נכרי ממאי דאקריבו דלמא לא אקריבו לא ס"ד דכתיב [3]ויאכלו מעבור הארץ ממחרת הפסח (ד)ממחרת הפסח אכול מעיקרא לא אכול דאקריבו עומר והדר אכלי מהיכן הקריבו אמר להן כל שלא הביא שליש ביד נכרי ודלמא עייל ולא קים להו ◦ אלא קים להו הכא נמי קים להו ודלמא לא עייל כלל אבל היכא דעייל ריבעא בין שליש לפחות משליש לא קים להו לא סלקא דעתך דכתיב [4]והעם עלו מן הירדן בעשור לחדש ואי ס"ד דלא עייל כלל בחמשה יומי מי קא מליא אלא מאי דעייל רבעא או דנקא אכתי בחמשה יומי מי קא מליא אלא מאי אית לך למימר (ה)[5]ארץ צבי כתיב בה ה"נ ארץ צבי כתיב בה מתקיף לה רבי חנינא ומי מצית אמרת דהאי אסיף קציר הוא והכתיב [6]באספך מגרנך ומיקבך ואמר מר (ו)בפסולת גורן ויקב הכתוב מדבר א"ר זירא הא מילתא הואי בידן ואתא רבי חנינא שדא ביה (ז)נרגא אלא מנלן כדתניא רבי יונתן בן יוסף אומר [7]ועשת את התבואה לשלש השנים

אל

רש"י

ודלמא לא עייל כלל. ואפילו לא התחילו להתבשל בשביעית קאמר רחמנא מצות שביעית לימשך איסורה עד חג הסוכות מלחרוש ולקצור: לא ס"ד. דלשתעי קרא אלא כשהביאו שליש דמוכח קרא אחרינא: וחג האסיף בצאת השנה מאי חג האסיף אילימא. דההוא שם סוכות ומשום דבא בזמן אסיפה למה לי דכתב בחד קרא תרי זימני הא כתיב בההוא קרא גופיה באספך את מעשיך: אלא מאי אסיף קציר. וה"ק וחג אשר הוא באספך את מעשיך מן השדה אסיף אשר אתה קוצר בו אינו משנה הנכנסת אלא משנה היוצאת ולמדך כאן שקציר החג הולך אחר שנה שעברה וקים להו לרבנן שאמרו התבואה אחר שליש דכל תבואה שנקצרת בחג בידוע שהביאה שליש לפני ר"ה: וקא קרי ליה בצאת השנה. שהיא משנה היוצאת אלמא תבואה אחר שליש: וקים להו לרבנן. בתמיה וכי בקיאין הן בטיב גידול התבואה לדעת שאין התבואה ראויה לקצור בחג אא"כ הביאה שליש בשנה שעברה: לא תפיק נפשך בר מהלכתא. לפקפק בשיעור חכמים: כל מדות כך הוא. מצומצמת: חסר קורטוב. מדה קטנה מאד אחד מח' בשמינית בלוג: כביצה (א) אוכלים. וקים להו לרבנן(ח) שאין בית הבליעה מחזיק לא פחות ולא יותר מביצת תרנגולת וכתיב בטומאת אוכלין (ויקרא יא) מכל האוכל אשר יאכל אוכל הנאכל בבת אחת: שלשה טפחים על שלשה טפחים מטמאים מדרס. שיערו חכמים שבשיעור הזה ראוי לישיבה: לאו מילתא היא דאמרי. שהקשתי לומר וקים להו רבנן בין שליש לפחות משליש דודאי קים להו: דעייל ביד נכרי. שנתבשל עד שלא באו לארץ: קצירכם. ראשית קצירכם ומשראוי לקצור היא קרויה קציר: ממחרת הפסח. הוא יום הקרבת העומר ממחרת יום הראשון של פסח: ודלמא עייל ולא קים להו. מסקנא דמילתיה דר' ירמיה הוא ואי ס"ד לא קים להו דלמא עייל ביד נכרי ולא הוה קים להו: ה"נ. גבי תבואה הנקצרת בחג: קים להו. שהביאה שליש לפני ר"ה: ודלמא לא עייל כלל. בדקו עד שמצאו מתבואה עד שלא התחילה ליבשל כלל וממנו הביאו: ארץ צבי. מה צבי קל ברגליו מכל החיות אף א"י קלה לבשל פירותיה מכל הארצות הכי מפרש לה במס' כתובות בפרק בתרא (דף קיב.): מי מצית אמרת דהאי אסיף קציר. דקאמרת דהאי אסיף יתירא למידרשיה לשון קציר הוא: והא כתיב. בעלמא באספך מגרנך ומיקבך: ואמר מר. שלמדך הכתוב לעשות סכך של סוכה בפסולת גורן ויקב כגון קשין וזמורות דבר שאין מקבל טומאה וגידולו מן הארץ והאי חג האסיף נמי דקאמרת יתירא הוא משום דכתיב גבי באספך את מעשיך לאו יתירא הוא אלא זהו שם החג על שם שהסוכה מסוככת בפסולת גורן ויקב וה"ל כמאן דכתב וחג הסוכות בצאת השנה באספך מעשיך בזמן שהאדם אוסף אל הבית תבואה שבשדות: הא מילתא הוה בידן. היינו סבורין שנלמוד מכאן שהתבואה אחר שליש: ואתא ר' חנינא שדא ביה נרגא. לומר דהאי אסיף שפיר משתמע בלישנא דקרא ולאו יתירא הוא: ועשת את התבואה לשלש השנים אל תקרי לשלש אלא לשליש. שעשתה כשהיא בשליש בישולה: לגופיה

תוספות

אלא מאי אסיף קציר. [א]אבל מכל מקום פשטיה דקרא חג הבא בזמן אסיפה אן: וקרי ליה בצאת השנה. מ"מ בהאי קרא לחודיה לא סגי אי לאו במועד שנת השמטה בחג הסוכות[ב]: חסר קורטוב. אחד משמונה בשמינית כדאיתא בפרק המוכר את הספינה[ג] (ב"ב צ.) ומדה הפחותה נקט ולאו דוקא דאפילו פחות מכאן ואפילו חסר טיפה אינו טובל: ולא קציר נכרי. ואף על גב דירושה היא להם מאבותיהם כדאיתא בע"ז פרק רבי ישמעאל (דף נג:) דאמר רחמנא ואשריהם תשרפון באש מכדי ירושה היא להם מאבותיהם ואין אדם אוסר דבר שאינו שלו מ"מ יש לו במה שזרע[ד] ומ"מ (ט)(דייק) התם שפיר משום אשרות שמדורות הראשונים[ה]:

דאקריבו עומר והדר אכול. הקשה ר' אברהם אבן עזרא הא ממחרת הפסח היינו ט"ו בניסן שהוא מחרת שחיטת הפסח הנשחט בי"ד כדכתיב בפרשת מסעי ממחרת הפסח יצאו בני ישראל ביד רמה וזה היה בט"ו והשיב לו ר"ת דה"ק קרא ויאכלו מעבור הארץ ממחרת הפסח כלומר מן הישן מצות וקלוי דהוא חדש אכלו בעצם היום הזה דהיינו ט"ז דאקריבו עומר והדר אכול וה"נ אשכחן ט"ז דאקרי בעצם היום הזה כדכתיב ולחם וקלי וכרמל לא תאכלו עד עצם היום הזה[ו] (י)וא"ת ואמאי איצטריך למכתב שאכלו מן הישן הא פשיטא דמצות אכלו בלילה הראשונה ויש לומר דההיא אכילה לא חשיבה דסגי בכזית להכי אתא קרא למימר דעיקר אכילה היתה מן הישן ואתא קרא לספר שבחו של מן דכתי' (ב) ולא היה עוד לבני ישראל מן דאמרינן במדרש משל לתינוק שאכל פת שעורין מפני שאין לו פת חטין ומקודם לכן היו יכולין לאכול מן הישן כשעלו מן הירדן בעשור לחדש אלא שבמן היו חפצים יותר כל זמן שלא פסק להם ומיהו קשיא דבתוספתא דסוטה (פי"א) ובפ"ק דקדושין (דף לח. וסם) אמרינן שהיו מסתפקין במן שבכליהם עד ט"ז בניסן דכתיב וישבות המן ממחרת באכלם מעבור הארץ שמע מינה משאכלו חדש פסק וע"כ י"ל דט"ז נמי קרי ממחרת הפסח לפי שהוא יום מחרת אכילתו דנאכל בליל ט"ו ובפ' שני דחלה בירושלמי פלוגתא היא דאמוראי והכי איתא התם ר' יונה בעא קמיה דר' ירמיה בשעה שנכנסו ישראל לארץ ומצאו קמה לחה מהו שתהא אסורה משום חדש אמר ליה למה לא עד כדון לחה אפילו יבשה אמר ליה ואפילו יבשה ואפילו קצורה מעתה ואפילו חיטין בעלייה כך אנו אומרים לא אכלו ישראל מצה בלילי הפסח א"ר יונה מאן דנפקית תהית דלא א"ל[ז] שנייה היא שמצות עשה דוחה ל"ת על דעת ר' יונה דאמר מצות עשה דוחה ל"ת אע"פ שאינו כתוב בצדה ניחא על דעת ר' יוסי דאמר אין מצות עשה דוחה לא תעשה אלא א"כ כתוב בצדה[ח] ממה שהיו תגרי נכרים מוכרין להם וכרבי ישמעאל דא"ר ישמעאל כל ביאות שנאמרו בתורה לאחר י"ד נאמרו שבע שכבשו ושבע שחלקו התיב ר' בון בר כהנא הא כתיב ויאכלו מעבור הארץ ממחרת הפסח לאו בט"ז התיב ר' אלעזר בר יוסי קמיה דר' דוסא והכתיב ממחרת הפסח יצאו בני ישראל לאו בחמשה עשר יצאו: ומהיכן הקריבו. משמע דאי לא הקריבו היו אסורין כל היום ולא כמ"ד במנחות פ' ר' ישמעאל (דף סח.) דאף בזמן שבהמ"ק קיים האיר המזרח מתיר: ה"נ ארץ צבי. ובחמשה יומי קא מלו והא דאמר לעיל תבואה שנקצרת בחג בידוע שהביאה שליש לפני ר"ה לענין שתהא ראויה לקצור אינה ממהרת להתבשל בחמשה יומי אבל הכא לענין עומר דכתי' (ויקרא כג) כרמל רך ומלא (ג) ועוד דאחר גמר בישולה מאחרין אותן בשדות כדי שתתבשל יפה כדמשמע גבי (י)(רבא) בפ' איזהו נשך (ב"מ עד:):

עין משפט נר מצוה

סז א מיי' פ"ד מהל' מקוואות הלכה א סמג עשין רמח טוש"ע י"ד סי' רא סעיף א:
סח ב מיי' פ"ד מהל' טומאת אוכלין הלכה א:
סט ג מיי' פכ"ב מהל' כלים הלכה א:

תורה אור השלם

1. וְחַג הַקָּצִיר בִּכּוּרֵי מַעֲשֶׂיךָ אֲשֶׁר תִּזְרַע בַּשָּׂדֶה וְחַג הָאָסִף בְּצֵאת הַשָּׁנָה בְּאָסְפְּךָ אֶת מַעֲשֶׂיךָ מִן הַשָּׂדֶה: שמות כג טז
2. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי תָבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לָכֶם וּקְצַרְתֶּם אֶת קְצִירָהּ וַהֲבֵאתֶם אֶת עֹמֶר רֵאשִׁית קְצִירְכֶם אֶל הַכֹּהֵן: ויקרא כג י
3. וַיֹּאכְלוּ מֵעֲבוּר הָאָרֶץ מִמָּחֳרַת הַפֶּסַח מַצּוֹת וְקָלוּי בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה: יהושע ה יא
4. וְהָעָם עָלוּ מִן הַיַּרְדֵּן בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן וַיַּחֲנוּ בַּגִּלְגָּל בִּקְצֵה מִזְרַח יְרִיחוֹ: יהושע ד יט
5. וְיַעַשׂ הַבָּא אֵלָיו כִּרְצוֹנוֹ וְאֵין עוֹמֵד לְפָנָיו וְיַעֲמֹד בְּאֶרֶץ הַצְּבִי וְכָלָה בְיָדוֹ: דניאל יא טז
6. חַג הַסֻּכֹּת תַּעֲשֶׂה לְךָ שִׁבְעַת יָמִים בְּאָסְפְּךָ מִגָּרְנְךָ וּמִיִּקְבֶךָ: דברים טז יג
7. וְצִוִּיתִי אֶת בִּרְכָתִי לָכֶם בַּשָּׁנָה הַשִּׁשִּׁית וְעָשָׂת אֶת הַתְּבוּאָה לִשְׁלֹשׁ הַשָּׁנִים: ויקרא כה כא

רבינו חננאל

שנאמר וחג האסיף בצאת השנה, וקיימא לן דהאי אסיף קציר הוא. וכך פירושו, כל קציר הנקצר בחג הסוכות בצאת השנה, כלומר מן השנה היוצאת הוא חשוב, וקים [להו] לרבנן דכל תבואה שנקצרת בחג הסוכות, בידוע שהביאה שליש לפני ראש שנה, וקרי ליה בצאת השנה. ואמרינן וכי קים להו לרבנן בין פחות שליש לשליש. ופרקינן לא תוקי ותפיק נפשך לבר מהילכתא. כלומר, אין לאדם להוציא עצמו מן ההלכה, ולדקדק איך יתכן דבר זה, דהא כל מידות חכמים כך הן במ' סאה הוא טובל במ' סאה חסר קורטוב אינו טובל. פי' קורטוב, אחד משמונה בשמינית וכי יכול אדם לעמוד בתתק"ס (ספל) רוטל מים שהן שיעור המקוה, אם חסרו חלק אחד משמונה בשמינית. וכן כביצה מטמאה טומאת אוכלים כול'. אלמא קים להו בהני כולהו, בשליש לפחות משליש נמי קים להו. ואתא ר' ירמיה למידק ולפרושי האי סברא דקים להו לרבנן בין שליש לפחות משליש, מן העומר שהקריבו ישראל בכניסתן לארץ, שנאמר ויאכלו מעבור הארץ ממחרת הפסח מצות וקלוי בע"צם, ש"מ מדכתיב ממחרת הפסח, דווקא ממחרת

מסורת הש"ס

א) סנהדרין יג:, ב) [סוטה טז:], ג) כתובות קד. מנחות קג:, ד) [קידושין לז:], ה) [וככתובות קיב. מביא ראיה מירמיה ג נחלת צבי ולע"ק כאן וברש"י וע"ע גיטין נז.], ו) סוכה יב., ז) [פי' חתכו כחתיכת אילן בגרזן ערוך], ח) [יומא פ.], ט) [דמי כל"ל וכן הוא בפרשת דרכים בדרך הקדש], י) [וע"ע תוס' קדושין לז: ד"ה ממחרת], כ) [צ"ל רבה].

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה כביצה מטמאה טומאת אוכלין דקים להו: (ב) תום' ד"ה דאקריבו כו' שבחו של מן דכתיב בתריה וישבות המן ממחרת באכלם מעבור הארץ ולא היה עוד: (ג) ד"ה הכא נמי כו' כרמל רך ומלא סגי בה' יומי ועוד כו' בשדות כדי שתתיבש יפה:

גליון הש"ס

גמ' וקים כו'. עי' יומא עט ע"א: שם לא תפיק כו'. סוטה טז ע"ב: שם אלא קים להו ה"נ קים להו. תמוה לי דאיך דומה זה לזה דלעיל שלא ראינו התבואה קודם ר"ה אלא עתה כשקוצרים אותה בסוכות ובאנו לדון מדרך כלל דכל שנקצרת בחג הביאה שליש קודם ר"ה בזה י"ל דלא קים להו בכך כללא משא"כ הכא דכשבאו לארץ ראו להתבואה שעדיין לא הביאה שליש ובזה בקיאין מה שהוא לראיית עין. והא בזה ודאי בקיאין כדקתני במתני' התבואה משהביאה שליש משמע דבלא הביאה שליש אין בו משום שביעית ולא משום מעשר ולא חיישינן דשמא הביאה שליש אע"כ דבזה בקיאין:

הגהות מהר"ב רנשבורג

א] תוס' ד"ה אלא וכו' בזמן אסיפה. נ"ב וכפרש"י בד"ה אלא מאי אסיף וכו':

מוסף רש"י

לא תפיק נפשך לבר מהלכתא. כל דברי חכמים שנקבעו אל תהרהר אחריהן (סוטה טז:). כל מדות חכמים כן הוא. העמידום יתד ולא תמוט (כתובות קד.). בפסולת גורן ויקב. פסולת גורן קשין, פסולת יקב זמורות ואשכולות ריקנים (סוכה יב.).

מוסף תוספות

א. מיתורא דקרא דריש. תוס' הרא"ש. ב. ולאו דרשה גמורה היא אלא אתא לגלויי אקרא דבמועד שנת השמטה דלא נימא תשמט ותיזיל עד חג הסוכות. סם. ג. ושמינית. היינו חצי ביצה ורביע ביצה. רשב"ם ב"ב צ. ד. השתא קשה מאי [פריך] הא מ"מ היה להם חלק במה שנטעו כדמוכח הכא דקרי ליה קציר של גוי. תוס' ישנים. ה. דפריך מהנך אילנות שהיה בו בשעת שנינתה בברית בין הבתרים לאברהם אבינו ע"ה. סם ועי' מהרל"ח. ו. ומאי דנקטינן בשמעתין הראיה ממחרת הפסח לאו דוקא אלא כיון דנפקא לן מסיפא דקרא דהכי דינא נקטינן ראיה מפשוטיה, והכי אורחא דתלמודא. ריטב"א. ז. [לאחר שיצאתי מבהמ"ד הייתי מתחרט על שלא אמרתי. פני משה]. ח. [שהרי מצות עשה דמצה אינה כתובה בצד הל"ת של חדש ואינו דוחה אותה והשתא הדרא קושיא לדוכתה. סם].

הפסח הוא דאכלו, אחר שהקריבו העומר, אבל מקודם לכן לא אכול. ואי אפשר להביא העומר ולהקריבו ממה שהביא שליש ביד גוי, אלא ממה שהיה בעת שנכנסו ישראל לארץ פחות משליש, ואחר כך נתמלא. זו. ודילמא לא עייל כלל. פי' שלא עשה התבואה כלום ביד הגוים אלא אחר דנכנסו ישראל לארץ נעשה שליש ומקודם לכן זרע היתה. גם זו הדוקיא שדיקדקו כי כל תבואה שהביאה שליש לפני ראש שנה מן השנה שעברה היא חשובה, מהאי קרא וחג האסיף בצאת השנה, ואוקימנא מאי אסיף קציר, ואתא ר' חנינא ושדא בה נרגא. ופשטנה מהא דתניא ר' נתן בן יוסף אומר מה ת"ל ועשת את התבואה לשלש השנים.

תלמוד בבלי מהדורת נהרדעא החדש, באדיבות הוצאת ח. וגשל, © כל הזכויות שמורות